

Borisova O. V. Theoretical and Methodological Background to the Development of Professional Sports (on the example of Tennis).

The possibility of using tennis as one of effective models of development of Olympic kinds of sports in conditions of commercialization and professionalization is theoretically proved; the analyzes of professional tennis as social phenomenon, its organizational-legal and economic forms are carried out in the article. The system of tennis should become a single system of training and vertically integrated system of contests, which secures the interconnection and interaction of the Olympic and professional types of tennis. Besides, mass, reserve sports and elite sports are its structural constituents, the activity of which is directed at the strengthening of health of various social groups, the achievement of the best possible results at the national and international levels, as well as the creation of the environment. Formation of the organizational system, which meets the requirements of the European sports model, is the most optimal way for the development of professional tennis in Ukraine.

Key words: system of the organization and management of sports, commercialization and professionalization, professional tennis, business, marketing, model.

Стаття надійшла до друку 14.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 371.4

В. М. Мазін

**ПРОЦЕСУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНА СХЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ДИТЯЧО-
ЮНАЦЬКИХ СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ**

Як показує аналіз досвіду та нормативних документів, сьогодні організація виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах (ДЮСШ) описується здебільшого у контексті проведення різноманітних планових виховних заходів. Утім, досвід тренерів та адміністраторів дитячо-юнацького спорту, а також досвід чисельних вихованців ДЮСШ показує, що такий підхід, як правило, не забезпечує досягнення запланованих виховних цілей. Виховання, побудоване на основі директив, вказівок, настанов, що наголошуються у рамках запланованих заходів, скоріш, викликає зворотній ефект. У той же час, на сьогодні, у теорії виховання стрімко оформлюються нові концепції та підходи, механізмом виховання у яких виступає взаємовплив суб'єктів виховного процесу у педагогічних ситуаціях, що виникають у процесі тієї чи іншої діяльності. Таке положення справ обумовлює необхідність науково

обґрунтованої концепції, яка характеризує основні напрямки, цілі, завдання, форми, засоби й методи виховної роботи у ДЮСШ на основі ситуативного підходу до організації виховного процесу.

Аналіз досліджень, у яких висвітлено шляхи вирішення конкретних завдань виховної роботи у дитячо-юнацьких спортивних школах (К. Анваров, К. Байбеков, Г. Бобильов, В. Богданова, Л. Богданова, М. Віленський, С. Галкін, М. Горбунов, Д. Горєв, Г. Грибан, Ю. Зотов, Н. Коробкіна, Б. Колобов, В. Лисяк, Л. Мірошник, С. Пронкіна, А. Паршиков, Г. Путятіна, В. Ринг, Д. Фабричников) показав, що концепції організації виховного процесу у ДЮСШ на засадах ситуативного підходу до виховання дітей, підлітків та юнаків створено не було.

Актуальність проблеми організації виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах, а також недостатня розробленість цієї проблеми зумовили вибір напрямку нашого наукового пошуку – створення концепції організації виховного процесу у ДЮСШ на засадах ситуативного підходу.

Концепція організації виховного процесу у ДЮСШ на засадах ситуативного підходу має отримати належне наукове обґрунтування, для чого необхідне проведення відповідного дослідження. Проведення такого дослідження пов'язане із визначенням його методологічних засад, зокрема, уточнення його процесуально-методологічної схеми, яка, у свою чергу, визначатиме завдання дослідження, і, відповідно – зміст дисертації.

Мета статті полягає у висвітленні процесуально-методологічної схеми дослідження з проблеми організації виховного процесу у ДЮСШ. Дослідження виконується у рамках науково-дослідної роботи «Наукове обґрунтування ефективних форм і методів організації діяльності системи дитячо-юнацьких спортивних шкіл» (номер державної реєстрації 0112U005360).

Виходячи з розуміння методології як «системи принципів та способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності» [1], у методології нашого дослідження виділимо два аспекти:

– по-перше, методологію як керівництво до вибору методів дослідження і їх послідовності;

– по-друге, методологію як систему упорядкованих наукових знань, що є необхідними для пояснення і розуміння суті, а також закономірностей існування та розвитку аналізованих у дослідженні фрагментів дійсності.

Бінарність методології наукового дослідження знайшла відображення у роботах І. Блауберга, В. Загвязинського, В. Краєвського, О. Новікова, В. Полонського, Е. Юдіна, В. Сластьоніна та інших вчених, які констатували існування:

– прескриптивної (нормативної) методології – спрямованої на

регуляцію наукової діяльності у формі певних рекомендацій та правил її здійснення;

– дескриптивної (описової) методології, яка слугує орієнтиром в процесі дослідження і відображає структуру наукового знання та закономірності наукового пізнання [2, с. 95].

У найбільш загальному вигляді за О. Новіковим методологія наукової діяльності (наукового дослідження, як елементу цієї діяльності) у нормативному аспекті інтегрує:

– основи методології (за Г. Щедровицьким: філософсько-психологічна теорія діяльності; системний аналіз; наукознавство та теорія науки, зокрема такі її розділи як гносеологія (теорія пізнання) та семіотика (наука про знаки та знакові системи); теорія мислення);

– характеристики наукової діяльності: особливості, принципи, умови, норми;

– логічну структуру діяльності: суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи, результат діяльності;

– структуру діяльності: фази, стадії, етапи.

– технологію виконання робіт і вирішення задач: засоби, методи, способи, прийоми, алгоритми [3].

У дескриптивному аспекті методологія наукового дослідження інтегрує систематизоване у наукові форми знання (теорії, концепції, підходи), що виступає підґрунтям для пояснення та розуміння суті і закономірностей існування та розвитку визначеної предметної області - множини усіх предметів, властивості яких і відносини між якими розглядаються у дослідженні.

Хоча, особливості наукової діяльності, принципи пізнання єдині для науки у цілому, окреме дослідження у своєму процесуальному здійсненні може бути побудовано у різних варіантах, які різнитимуться між собою комбінацією і послідовністю пізнавальних процедур і дій дослідника. Ця послідовність набуває унікальності у кожному науковому дослідженні і безпосередньо впливає на якість та достовірність отриманих наукових результатів.

Виходячи зі сказаного вище, однією з необхідних умов методологічної обґрунтованості дослідження проблеми організації виховного процесу у дитячо-юнацькій спортивній школі у нормативному аспекті виступає уточнення його процесуально-методологічної схеми.

У слід за А. Зубковою та Е. Коротковим під процесуально-методологічною схемою будемо розуміти висвітлення у найзагальніших рисах послідовності пізнавальних процедур, що мають бути здійснені у процесі дослідження [4;5].

Процесуально-методологічна схема дослідження з проблеми організації виховного процесу у ДЮСШ інтегруватиме наступні етапи:

– визначення теоретичної та категоріально-термінологічної бази дослідження;

– концептуалізація предметної області «Організація виховного процесу у ДЮСШ»;

– операціоналізація предметної області «Організація виховного процесу у ДЮСШ»;

– обґрунтування і розробка засобів, методів, способів, прийомів, алгоритмів організації виховного процесу у ДЮСШ;

– верифікація гіпотез, пов'язаних із організацією виховного процесу у ДЮСШ.

Перш за все, наші зусилля мають бути спрямовані на *визначення теоретичної та категоріально-термінологічної бази дослідження*, як розробку дескриптивного аспекту його методології.

На цьому етапі доцільним виступає звернення до моделі, у якій виділено чотири «поверхи» наукової методології (І. Блауберг, Г. Щедровицький, В. Краєвський, Е. Юдін та ін.). У відповідності до цієї моделі, методологія наукової діяльності інтегрує наукові узагальнення, що відносяться до наступних рівнів:

- філософського;
- загальнонаукового;
- конкретно-наукового;
- конкретно-дослідницького.

Результатами розробки теоретичної бази нашого дослідження має стати ієрархічно організована система наукового знання у формі парадигм, теорій, концепцій і підходів, необхідних для пояснення частини реальності, що співвідноситься із предметною областю дослідження – організацією виховного процесу у ДЮСШ.

Результатом розробки категоріально-термінологічної бази виступатимуть асоційовані із визначеними формами наукового знання поняття та категорії, які виступатимуть вихідними конструктами для концептуалізації нашого уявлення про організацію виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах.

Відзначимо, що у педагогічних дослідженнях розробка категоріально-термінологічної бази набуває особливої актуальності, оскільки, у науках «сильної версії» (за термінологією О. Новікова), система спеціальної мови дуже розвинута і не потребує уточнень, проте у науках «слабкої версії» (до яких відноситься педагогіка) таке уточнення є вельми бажаним, оскільки від нього повністю залежить точність і повнота розуміння авторської концепції науковою спільнотою.

Виходячи з останнього, вважаємо доцільним представлення категоріально-термінологічної бази дослідження у вигляді моделі, яка відображає семантику предметної області у вигляді понять і відносин між ними, оскільки таке схематичне представлення набагато зручніше для сприйняття ніж її текстовий опис.

Концептуалізація предметної області дослідження виступає як спосіб організації розумової роботи, що передбачає рух від первинного

емпіричного та теоретичного матеріалу до абстрактних концептів, що відображають наші уявлення про сутність організації виховного процесу ДЮОШ [6].

Результати концептуалізації предметного поля нашого дослідження – організації виховного процесу у ДЮОШ, доцільно представити у вигляді моделей-концептів (концептуальних моделей).

У нашому дослідженні передбачається три таких моделі: модель організації виховного процесу ДЮОШ, а також пов'язані із нею модель механізму виховного процесу у ДЮОШ і модель виховної системи ДЮОШ.

При створенні перших двох моделей вважаємо за доцільне звернення до методології моделювання SADT та методик IDEF0 і IDEF3 як інструменту її практичної реалізації [7].

Виховну систему ДЮОШ доцільно представити у вигляді моделі, що має вигляд орієнтованого графа, вершини якого відповідають об'єктам системи, а дуги (ребра) задають відносини між ними.

Названі моделі дозволять задати теоретичне розуміння цільності предметної області дослідження, підтримуватимуть системні уявлення про неї у всіх дослідницьких процедурах, дозволять представити смислову єдність авторського бачення організації виховного процесу у ДЮОШ.

За логікою дослідження, концептуалізація його предметної області, як рух у напрямку до абстрактного, має співвідноситися з операціоналізацією, як рухом до конкретного.

Операціоналізація предметної області дослідження постає як процедура встановлення зв'язку концептуальної схеми з її методичним інструментарієм, що виступатиме як засіб підтвердження відповідності концептуальної моделі предметної області дійсності [8].

Операціоналізація предметної області «Організація виховного процесу у ДЮОШ» передбачатиме два етапи:

– по-перше, визначення індикаторів, критеріїв і показників вихованості учнів та організованості виховного процесу ДЮОШ;

– по-друге, визначення відповідних методів фіксації і створення на їхній основі діагностичного інструментарію.

Обґрунтування і розробка засобів, методів, способів, прийомів, алгоритмів організації виховного процесу у ДЮОШ передбачається наступним логічним кроком нашого дослідження.

Засоби, прийоми та методи організації виховного процесу у ДЮОШ мають бути сконструйовані у відповідності до визначених концептуальних моделей та схем, адресовані суб'єктам виховного процесу, і представлені їм у вигляді доступних методичних рекомендацій з вирішення конкретних задач організації виховного процесу у ДЮОШ.

Відзначимо, що у зв'язку із особливостями впливу різних видів спорту на становлення особистості дітей, підлітків та юнаків, які займаються у ДЮОШ, методичні рекомендації з організації виховного

процесу мають носити варіативний характер.

Верифікація гіпотез, пов'язаних із предметною областю дослідження. Наступним необхідним кроком дослідження, обумовленим загальною його логікою, виступає верифікація (від лат. *verus* – «істинний» и *facere* – «робити») – встановлення істинності, або емпіричної осмисленості наукових тверджень шляхом їх зіставлення з емпіричними даними [9].

У нашому дослідженні верифікації підлягатимуть гіпотези, що стосуються:

– по-перше, адекватності авторських концептуальних уявлень дійсності;

– по-друге, дієвості та ефективності розроблених засобів, методів, способів, прийомів, алгоритмів організації виховної діяльності ДЮСШ.

І перша, і друга гіпотези мають бути перевірені в емпіричному дослідженні. При цьому перша гіпотеза може бути перевірена без проведення експериментального дослідження (констатувальний експеримент) з використанням сучасних педагогічних, соціологічних та логіко-математичних методів.

При перевірці другої гіпотези доцільно проведення педагогічного експерименту, покликаного підтвердити ефективність розроблених методик організації виховного процесу у ДЮСШ.

Формулювання загальної стратегії дослідження у вигляді наведеної методологічної схеми значно полегшує визначення змісту та послідовності конкретних дослідницьких дій. При цьому ми допускаємо, що етапи описаної процесуально-методологічної схеми можуть починатися і реалізовуватися паралельно.

Отже, дослідження проблеми організації виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах будуватиметься за наступною процесуально-методологічною схемою.

1. Розробка дескриптивного аспекту методології дослідження, результатом якого буде визначення загальнонаукових парадигм, теорій, концепцій і пов'язаних із ними категорій та понять, необхідних для дослідження предметної області «Організація виховного процесу ДЮСШ».

2. Концептуалізація предмету дослідження – організації виховного процесу у ДЮСШ, результатом якої виступатимуть концептуальні моделі, що дозволять задати теоретичне розуміння цільності предмета дослідження, підтримуватимуть системні уявлення про нього у всіх дослідницьких процедурах, дозволять представити смислову єдність авторського бачення організації виховного процесу науково-дослідницькій спільноті.

3. Операціоналізація авторського бачення предметної області, результатом якої мають стати: індикатори, критерії, показники організованості виховного процесу у ДЮСШ, а також методи

діагностики стану предметної області «Організація виховного процесу у ДЮСШ».

4. Обґрунтування і розробка дійових засобів організації виховного процесу у ДЮСШ у відповідності до визначених концептуальних моделей та схем, результатом якої стануть методичні рекомендації, адресовані суб'єктам виховного процесу.

5. Верифікація гіпотез, що стосуються по-перше, адекватності авторських концептуальних уявлень реальному стану предмету дослідження; по-друге, дієвості та ефективності розроблених засобів організації виховної діяльності ДЮСШ. І перша і друга гіпотези мають бути перевірено в емпіричному дослідженні. При цьому, перша гіпотеза може бути перевірена без проведення експериментального дослідження. При перевірці другої гіпотези доцільно проведення педагогічного експерименту, покликаного підтвердити ефективність розроблених методик організації виховного процесу у ДЮСШ.

Перспективними напрямками досліджень вважаємо наукове обґрунтування методології моделювання предметної області «Організація виховного процесу в ДЮСШ».

Список використаної літератури

- 1. Философский** энциклопедический словарь / Гл. ред. Ильичев Л. Ф., Федосеев П. Н. и др. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 836 с.
- 2. Сластенин В. А.** и др. Педагогика : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
- 3. Новиков А. М.** Методология / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: СИНТЕГ. – 668 с.
- 4. Зубкова Т. И.** Методологическая схема исследования институционализации профессиональной социально-педагогической деятельности [Электронный ресурс] / Т. И. Зубкова // Современные проблемы подготовки специалистов по социальной работе и социальной педагогике : материалы Второй науч.-практ. конф., 28 мая 2002 г., Рос. гос. проф.-пед. ун-т., г. Екатеринбург. – Режим доступа: <http://do.teleclinica.ru/186240/>.
- 5. Коротков Э. М.** Исследование систем управления: Учебник / Э. М. Коротков. – М. : Издательско-консалтинговая компания «ДеКА», 2000. – 130 с.
- 6. Концептуализация** [Электронный ресурс] // Словари и энциклопедии на Академике. Новейший философский словарь. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/24215.
- 7. Черемных С. В.** Моделирование и анализ систем. IDEF-технологии: практикум / С. В. Черемных, И. О. Семенов, В. С. Ручкин. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 192 с. – Серия : Прикладные информационные технологии.
- 8. Операционализация** [Электронный ресурс] // Словари и энциклопедии на Академике. Новейший философский словарь. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/861.
- 9. Философия** : Энциклопедический словарь / Под ред. А. А. Ивина. – М. : Гардарики. – 2004. – 1072 с.

Мазін В. М. Процесуально-методологічна схема дослідження проблеми організації виховного процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах

Висвітлено процесуально-методологічну схему дослідження проблеми організації виховного процесу в ДЮСШ, як характеристику нормативного аспекту методології. Визначено перспективні напрямки подальших досліджень.

Ключові слова: методологія, організація, виховний процес, дитячо-юнацькі спортивні школи, ДЮСШ, процесуально-методологічна схема дослідження.

Мазин В. Н. Процесуально-методологическая схема исследования проблемы организации воспитательного процесса в детско-юношеских спортивных школах

Представлена процесуально-методологическая схема исследования проблемы организации воспитательного процесса в ДЮСШ, как характеристика нормативного аспекта методологии. Определены перспективные направления дальнейших исследований.

Ключевые слова: методология, организация, воспитательный процесс, детско-юношеские спортивные школы, ДЮСШ, процесуально-методологическая схема исследования.

Mazin V.M. Procedural and Methodological Scheme of Investigation of the Educational Process Organization in Children and Youth Sports Schools

The article presents the urgency of the problem of the educational process organization in children and youth sports schools. Besides, the approach to the methodology development for the study of problems of educational process organization in youth sports schools is described. The procedural and methodological scheme of problem investigation of the educational process organization in sports schools as a characteristic of the procedural aspect of the methodology is presented. The procedural and methodological scheme includes the following components: elaboration of terminology and theoretical framework of the research, conceptualization of the sphere of research, operationalization of the subject area, study and development of methods for the educational process organization in children and youth youth sports schools; verification of hypotheses related to the educational process organization in youth sports schools. The promising areas for further researches are also identified in the article.

Key words: methodology, organization, educational process, children and youth sports school, procedural and methodological scheme of investigation.

Стаття надійшла до друку 19.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.